

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет «Дизайн середовища»

Кафедра «Дизайн середовища»

Золотарьова Наталія Леонідівна

**ПРИНЦИПИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ОБ'ЄКТІВ
КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна робота на здобуття СВО «Магістр»

зі спеціальності 022 Дизайн

ОПП «Дизайн архітектурно-ландшафтного середовища»

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Н. Л. Золотарьова

Науковий керівник: Северин Віктор Дмитрович,
кандидат мистецтвознавства, старший викладач

Харків 2023

АНОТАЦІЯ

Золотарьова Н. «Принципи та прийоми формування дизайну культурної спадщини України»

Дана кваліфікаційна робота досліджує принципи та прийоми формування дизайну культурної спадщини України.

Об'єктом дослідження є дизайн заміських ландшафтів Європи та України, що мають культурну цінність.

Предметом дослідження є аспекти формування дизайну.

У першому розділі розглядалися проблеми, пов'язані з дизайном культурної спадщини. Було виявлено основні аспекти формування дизайну. Розглянуто екологічні стандарти щодо розробки дизайну культурних об'єктів.

Вивчення літератури показало, що вітчизняні автори приділяють увагу методології розробки дизайну різних видів парків та садів. Вивчення літератури українських авторів дало широке висвітлення питання необхідності збереження та популяризації культурної спадщини України. У літературі зарубіжних авторів були розглянуті питання, пов'язані з особливостями дизайну в ареалах культурної спадщини.

Було зроблено висновки про ступінь недостатньої вивченості питання дизайну культурного середовища в умовах спадщини України.

У другому розділі було розглянуто виникнення та розвиток природньо-культурних просторів у місцях спадщини як загальнолюдська потреба суспільства у місцях спадщини світу. Висвітлено складнощі цього процесу на території України та виявлено тенденцію до бажання і необхідності мати сучасний дизайн національної культурної спадщини. Для цього було

проаналізовано сучасний досвід розвинених країн в організації культурних та громадських просторів з дбайливим відношенням до збереження культурно-історичного змісту місцевості.

Було відзначено широку різноманітність дизайну об'єктів на місцях спадщини. Однак також були виявлені спільні для всіх них тенденції та принципи його формування.

При розгляданні українського досвіду формування дизайну було підкреслено наявність власного шляху у створенні дизайну місцевостей з культурною спадщиною. А також відокремлені історичні передумови цього явища. Наслідком цих передумов була поява та створення музеїв народної архітектури, побуту та ремесел під відкритим небом.

Попри те, що Україна має культуру, багату на імена видатних діячів, сучасних прикладів просторів під відкритим небом, присвячених цим діячам, виявити не вдалося. Замість них ми спостерігали музеї, присвячені цим діячам та території, що є прилеглими до садиб, музеїв тощо. Аналіз цих об'єктів показав, що внаслідок недостатнього фінансування зусилля культурного товариства були націлені тільки на збереження та підтримання території, тому задач на створення дизайну тут не ставились.

У третьому розділі була надана класифікація просторів, присвячених збереженню культурної спадщини. Сформульовано основні принципи та прийоми формування сучасного дизайну на фоні культурної спадщини.

У четвертому розділі була створена проектна пропозиція розробки дизайну благоустрою екологічно-культурного простору на місці життя та творчості Зінаїди Серебрякової у селі Нескучному Харківської області.

Ключові слова: принципи, прийоми, дизайн, ландшафт, спадщина, культура, Україна, Зінаїда Серебрякова, Нескучне.

ABSTRACT

Zolotarova N. "Principles and Methods of Designing Cultural Heritage in Ukraine"

This qualification work search the principles and methods of designing Ukraine's cultural heritage.

The research object is the design of country landscapes of Europe and Ukraine with cultural value.

The research subject is the design of cultural objects.

In the first chapter, questions related to the design of cultural heritage were analysed. The main aspects of design formation were identified, and ecological standards for developing the design of cultural objects were discussed. Literature review revealed that national authors pay attention to the methodology of designing various types of parks and gardens. The literature of Ukrainian authors extensively studied the topics of preserving and popularizing Ukraine's cultural heritage. The literature of foreign authors discussed the peculiarities of design in areas of cultural heritage.

Conclusions were drawn about the not enough research on the design of the cultural environment in the context of Ukraine's heritage.

The second chapter discussed the origin and development of natural-cultural spaces in heritage locations as a universal societal need. Difficulties in this process in the territory of Ukraine were highlighted, along with the tendency to desire and necessity for modern design of national cultural heritage. Contemporary experience from developed countries in organizing cultural and public spaces with a careful ways to preserving the cultural-historical content of the area was analyzed. A wide variety of designs for heritage sites was noted, along with common trends and principles of their formation.

When examining Ukrainian experience in design formation, it was emphasized that there is a distinct path in creating designs for areas with cultural heritage, and historical prerequisites for this phenomenon were separated. The result of these prerequisites was the creation of open-air museums dedicated to folk architecture, everyday life, and crafts.

Even though Ukraine's rich culture and the presence of well-known figures, contemporary examples of open-air spaces specialized to these figures could not be found. Instead, we observed museums dedicated to these figures and neighboring territories, such as estates, museums, etcetera. The analysis of these objects showed that proper to insufficient funding, the tries of the cultural community were primarily focused on preserving and maintaining the territories, without an emphasis on design.

In the third chapter, a classification of spaces specialized to preserving cultural heritage was provided. The basic principles and methods of contemporary design against the background of cultural heritage were formulated.

In the fourth chapter, a design proposition for the improving of an ecologically-cultural space in the residence and creative place of Zinaida Serebryakova in the village of Neskuchne, Kharkiv region, was developed.

Key words: principles, methods, design, landscape, heritage, cultural, Ukraine, Zinaida Serebryakova, Neskuchne.

ВСТУП

За кількістю та різноманіттям культурних пам'яток Україна належить до країн з неймовірною культурною спадщиною. Зараз ми є свідками процесу активної інтеграції нашої країни у світовий культурний простір. Комплексне вивчення, збереження та використання ресурсів природи, історії та культури є гуманістичним і науково-практичним завданням державної ваги.

Можливість використання сучасних технологій дає змогу дуже бережливого втручання в середовище та навіть його збагачення через виявлення і підкреслення особливостей місцевості.

Зростання зацікавленості до України та її культурної спадщини з боку світової спільноти сьогодні актуалізує розробку проектів, які пов'язані зі збереженням та відновленням не тільки зруйнованих об'єктів та місцевостей, а й раніше мало використовуваних, не дуже відомих (наприклад, с. Нескучне Харківської обл.).

Таким чином, вивчення та розробка принципів та прийомів, необхідних для втілення ідеї збереження і відновлення культурного спадку, може успішно здійснюватися через втілення дизайнерських проектів, що пов'язані з ідеями створення, реновації та організації її об'єктів та ландшафтних просторів.

Постановка проблеми. Україна як держава, що мала вдале географічне розташування, багаті природні ресурси та цікаву історично-культурну спадщину, володіла усіма передумовами для успішного сталого розвитку. Однак події, пов'язані з російською агресією, руйнація значних пам'яток культури, архітектури та історії, зміна зовнішніх і внутрішніх умов для розвитку держави, поява додаткових факторів ризику, особливо протягом останніх двох років, зумовлює особливу актуальність розроблення наукових досліджень. Вони мають бути спрямовані на збереження та розвиток у майбутньому місць, що пов'язані з українською самобутньою культурою. Історія країни, де мешкали та творили видатні діячі, відомі не тільки в її межах, а й в усьому світі, є сьогодні тим скарбом, який потребує захисту і

просування як у професійних, так і в широких громадських колах. Тільки Харківська область має декілька локацій, які знаходяться у стані руйнацій (об'єкти у селах Шарівка, Наталівка, Городне, м. Краснокутськ та інші), або вже загублені, як садиба родини Бенуа-Лансере у с. Нескучне.

Актуальність теми. Необхідність появи екологічно-культурних просторів, де поєднуються сучасний прогресивний дизайн та максимально турботливе ставлення до первинної культурної спадщини, потребує розробок на основі аналізу існуючого найбільш вдалого та цікавого досвіду з урахуванням принципів та прийомів успішних розробок дизайну благоустрою схожих за призначенням територій. Використання висновків такого аналізу допоможе фахівцям у галузі розробки ландшафту територій поза межами міст мінімізувати антропогенне втручання у природне середовище, уникнути його урбанізації та, водночас, задовольнити потребу великої кількості людей у просвітницькій, культурній допитливості та бажанні відпочити в природних умовах. Поява проєктів, виконаних з урахуванням висновків цього дослідження, має позитивно вплинути на відновлення будь-яких регіонів України та їх подальший сталий розвиток.

Мета наукового дослідження полягає у вивченні можливостей використання інноваційних засобів благоустрою для взаємодії з природними умовами у створенні культурного простору як напрямку ландшафтного дизайну, який формує основні критерії розробки функціональних, образно довершених рішень благоустрою природної території безнанесення шкоди середовищу.

Завдання, які виникають внаслідок постановленої мети:

- 1) на основі вивчення наукових джерел ознайомитися зі станом розробленості проблеми;
- 2) виявити можливі проблеми у підходах додизайну середовищ з культурною спадщиною;

3) на основі зібраного матеріалу зробити аналіз проєктного дизайнерського досвіду в зазначеному напрямку у європейській та вітчизняній практиках;

4) систематизувати дизайнерський досвід з концептуальним змістом, що застосовується в осередках культурної спадщини;

5) визначити основні сучасні принципи та прийоми формування дизайну середовищ з культурною спадщиною та можливість їх застосування у природних умовах України;

6) розробити пропозицію дизайнерського рішення середовища з культурною спадщиною України на прикладі ландшафту колишнього маєтку Бенуа-Лансере у с. Нескучне Харківської області.

Об'єкт дослідження: культурні та громадські простори Європи та України, що є культурною спадщиною країни.

Предмет дослідження: особливості використання принципів та прийомів формування ландшафтного дизайну об'єктів культурної спадщини України.

Дослідження спирається на нормативно-правові акти, зокрема: Конституцію України; Декларацію Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку; Статтю 21 Закону України "Про благоустрій населених пунктів"; Державні будівельні норми України Б.2.2-5:2012 Благоустрій територій. Планування та забудова міст, селищ і функціональних територій. Видання офіційного Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 2012; веб-сайти органів державного управління та органів місцевого самоврядування, інтернет-ресурси; наукові публікації, статті та видання, що відповідають напрямку дослідження.

Теоретична частина ґрунтується на аналізі робіт зарубіжних та українських авторів з розробки підходів до формування дизайну заміського середовища, таких як:

Жак Ле Гофф - французький історик та соціолог, який досліджував культурну спадщину та роль дизайну у збереженні та презентації об'єктів. У своїх роботах він наголошував на важливості збереження оригінального контексту та використанні сучасних технологій для привертання уваги до культурної спадщини.

Крістін Хартоп - австралійська дослідниця, яка займається вивченням впливу дизайну на культурну спадщину. У своїх роботах вона досліджує різні підходи до дизайну об'єктів спадщини та вказує на важливість збереження історичної цінності та одночасної адаптації потреб суспільства, що змінюються.

Андреа Кристманн – німецька ландшафтна архітекторка, що займається питаннями теорії та практики ландшафтного дизайну. У книгах вона пише не тільки про практичні прийоми дизайну територій, а й торкається рекомендацій щодо етапів проєктування;

Поливач К.А. - український дослідник питань збереження спадщини України. Він торкається проблем, з якими стикаються фахівці при створенні дизайну об'єктів спадщини.

Красіков М.М – український мистецтвознавець та історик, що присвячує свою діяльність збереженню та популяризації спадщини Слобожанщини. На його ідеях та консультаціях базується проєктна частина роботи.

Крижановська Н.Я. – вітчизняна дослідниця теорії ландшафтної архітектури. У підручниках вона виклала основи підходів до дизайну ландшафтів.

Щурова В.А. – викладач КНУБА, дослідниця теорії дизайну міст та ландшафтів. У своїх роботах вона торкається питань благоустрою територій різного призначення та інші.

Дослідження спирається на теоретичних роботах істориків, культурологів та мистецтвознавців, таких як Красіков М.М. і Можейко І.Ю,

які підіймали питання необхідності обережного відношення до спадщини Харківщини у будівництві, мистецтві та культурі.

Наукова новизна даної роботи полягає у проведеному дослідницькому аналізі складових дизайну з точки зору поєднання його сучасних можливостей зі вже сформованою історичною, культурною або мистецькою складовою середовища з метою покращення планувальних, конструктивних та образно-естетичних якостей середовища. Систематизація складових формування дизайну передбачає появу його інноваційних форм, які будуть спрямовані на гармонійну взаємодію сучасного та минулого. До поняття спадщини можна віднести не тільки історію місця, його культурологічну складову, а й природно-екологічну. Тому одним із сучасних принципів гармонізації середовища є мінімізація втручання людини в екосистему, уникання урбанізації заміського середовища, яке самостійно створює приємні для сприйняття людини форми та лінії. Задача дизайнера полягає у делікатному доведенні їх до стану зручних, функціональних та надійних у конструктиві.

У дослідженні на основі досвіду таких відомих дизайнерів, як Федерік Олмстед, Дідзіс Яунземс, Лаура Лаудере, Кріс Кроуфорд, Девін Сігал, Гарі Кусідо, Ірен Марзо Ловет, Мартін Ван Гур, Кічо Курокава, Герріт Ретвілд, Джоана Вантрихт, Людвіг Метцель, Василь Кричевський, Павло Костирко, Сергій Верговський та ін., дано характеристику загальних концепцій та композиційних рішень у дизайні культурно-природного середовища.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає у розробці системного підходу щодо різнопрофільної інформації стосовно проблеми створення сучасних дизайнерських проєктів середовищ на основі концепції сталого розвитку. Пояснення принципів та прийомів, які дозволяють обережно змінювати простір, корисне як для громад, що мешкають на територіях, які потрапляють під розгляд у проєктуванні, так і для відвідувачів середовища, що прагнуть «доторкнутися» до спадщини.

1) Теоретичне значення роботи полягає у можливості подальшого використання її висновків та пропозицій як основи для подальших науково-теоретичних розробок та досліджень у сфері формування дизайну середовища з особливим змістом.

2) Практичне значення полягає у можливості використання результатів дослідження при створенні нових інноваційних проєктів.

Структура магістерської роботи

Дослідницька робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, до якого входить 69 (шістдесят дев'ять) найменувань. Загальний обсяг роботи становить 183 (сто вісімдесят три) сторінки, з яких 94 (дев'яносто чотири) сторінки основного тексту, 6 (шість) сторінок списку літератури (70 позицій) та 75 (сімдесят п'ять) сторінок додатків.

Експозиційно-графічна частина кваліфікаційної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ СВО "МАГІСТР" НА ТЕМУ: "ПРИНЦИПИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ"

ВСТУП

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю розробки методичних рекомендацій з проектування об'єктів культурної спадщини, які б враховували специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.

МІТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в аналізі особливостей дизайну просторів об'єктів культурної спадщини та визначенні принципів та прийомів їх формування.

ЗАДАВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Визначити основні принципи та прийоми формування дизайну об'єктів культурної спадщини.
2. Проаналізувати особливості дизайну просторів об'єктів культурної спадщини.
3. Визначити принципи та прийоми формування дизайну об'єктів культурної спадщини.
4. Розробити методичні рекомендації з проектування об'єктів культурної спадщини.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Об'єктом дослідження є дизайн просторів об'єктів культурної спадщини.

ПРИКЛАД ДОСЛІДЖЕННЯ

Прикладом дослідження є аналіз дизайну просторів об'єктів культурної спадщини.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи дослідження включають аналіз літературних джерел, дослідження об'єктів культурної спадщини, розробку методичних рекомендацій.

АКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ

Акторами впливу на формування дизайну є державні органи, громадські організації, приватні підприємства.

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИЗАЙНУ ПРОСТОРІВ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

ДОСІД ПРАКТИКИ У ВИКОРИСТАННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Досвід практики у використанні культурної спадщини полягає в тому, що об'єкти культурної спадщини є важливим елементом дизайну просторів.

ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ У ВИКОРИСТАННІ ДИЗАЙНУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (ВІСГОДА ТА УПІВНО)

Загальні підходи у використанні дизайну об'єктів культурної спадщини полягають у тому, що дизайн об'єктів культурної спадщини повинен враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.

ПРИКЛАДНИЙ ДОСІД СТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ТА ПРОСТОРОВОЇ СПАДЩИНИ НА ОБ'ЄКТАХ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Прикладний досвід створення культурної та просторової спадщини на об'єктах культурної спадщини полягає в тому, що об'єкти культурної спадщини є важливим елементом дизайну просторів.

СИТУАЦІЙНИЙ ПЛАН

КОМПАКТИВНІСТЬ

Компактність об'єкта культурної спадщини полягає в тому, що об'єкт культурної спадщини повинен бути компактною одиницею, яка не розсіюється по території.

ПРИНЦИПИ, ЩО ВПЛИВУЮТЬ НА ПРОСТОРОВІ ПРОЕКЦІЇ

Принципи, що впливають на просторові проєкції, полягають у тому, що дизайн об'єктів культурної спадщини повинен враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.

ВИЯВЛЕНІ ПРИНЦИПИ ТА ПРИЙОМИ

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1. Принципи формування дизайну об'єктів культурної спадщини повинні враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.
2. Принципи формування дизайну об'єктів культурної спадщини повинні враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.
3. Принципи формування дизайну об'єктів культурної спадщини повинні враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

1. Прийоми формування дизайну об'єктів культурної спадщини полягають у тому, що дизайн об'єктів культурної спадщини повинен враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.
2. Прийоми формування дизайну об'єктів культурної спадщини полягають у тому, що дизайн об'єктів культурної спадщини повинен враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.
3. Прийоми формування дизайну об'єктів культурної спадщини полягають у тому, що дизайн об'єктів культурної спадщини повинен враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.

ПРОЕКТИ ВІДНЕСЕННЯ ІНТЕР'ЄРУ НА КУЛЬТУРНІ ПОВІТРЯНІ ПРОСТОРІ

Проекти віднесення інтер'єру на культурні повітряні простори полягають у тому, що дизайн об'єктів культурної спадщини повинен враховувати специфіку української культури та сучасні тенденції дизайну.